

Biológia vagy kultúra?

A történelem hagyományos reprezentációi rendszerint túlbecsülik az eredet kérdését. Minden etnikai közösség számára fontos, hogy jelentős ősökkel büszkélkedhessen, akik már a kezdet kezdetén különleges helyet biztosítanak számára a népek sorában. A románoknak nem kellett sokáig keresgélniük, számukra egyszerűnek ígérkezett mindez: a rómaiaktól, és csakis tőlük származnak (akiknek amúgy a nevét is viselik: római-román). *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia* (1812) (*A románok történelmének kezdete Dáciában*) című kötetében Petru Maior látványosan állítja szembe egymással a románokat és a magyarokat. Az előzők, mint láttuk, tiszta római eredetű nép, még a helyi dákokkal sem keveredtek. E hihetetlen tisztaság (legalábbis a történész szerint) roppant egyszerűen magyarázható: a dák férfiak elesetek a csatákban, a megmaradt nők pedig, a „vad némberek”, ahogy Maior nevezi őket, nem vonzották a magasabb civilizációs fokon élő rómaiakat. A magyarok azonban, jaj nekik, „korcs” nép, akik közé mindenféle kétes értékű vagy egyértelműen alantas csoport keveredett. Később a román történetírás befogadta a dákokat is, akik így „vademberekből” automatikusan magas civilizációs fokon élő néppé emelkedtek. Vasile Pârvan szerint minden szempontból

a balkáni trák törzsek fölött álltak, függetlenül attól, hogy ez utóbbiak közelebb éltek a görög civilizáció területéhez. C. C. Giurescu egyszerűen „az antikvitás elit népének” látta a dákokat. A románok tehát egyszerre a dákok és a rómaiak, nem csak egy, hanem mindjárt két ragyogó antik civilizáció leszármazottai.

A valóság ennek a fordítottja, a románok legalább annyira „korcs nép”, mint a magyarok, és mint bármely más nép a földön. A valaha kiemelt jelentőségű „rasszjelleg” teljesen lényegtelen, amikor egy etnikum vagy egy nemzet sajátos vonásait próbáljuk meghatározni. Ezek ugyanis nem biológiai kategóriák, hanem szociokulturális kategóriák szintéziséből jönnek létre. A románok lehetnek ugyan a rómaiak leszármazottai, de a teljes középkor során erőteljes szláv befolyás alatt éltek, miközben a magyarok felvették a katolikus vallást, és a latin nyelvet használták a kultúra nyelveként. Kulturális értelemben tehát, vagyis az egyetlen olyan értelemben, amelyik számít, latinabbak voltak a románoknál!

Mára viszont kifejezetten kínossá vált távoli ősökkel büszkélkedni, lett légyenek azok rómaiak, dákok vagy bármi mások. Sokkal jobban kötődünk a mai világhoz, amelyben élünk, mint a rég letűnt civilizációkhoz. Ugyanakkor a kulturális sokszínűség érdekesebb és értékesebb lett, mint az úgynevezett tiszta faj. A románság voltaképpen a lehető legkevertebb nép, kezdve, ha akarjuk, a római telepésekkel, akik nem Rómából jöttek (ahogy azt Petru Maior és a teljes latinista irányzat szerette elképzelni), hanem „ex toto orbe romano”, vagyis „a teljes római világból”. A román azért la-

tin nép, mert tagjai latin eredetű nyelvet beszélnek, és nem azért, mert római vér folyik a románok ereiben (ami azt illeti, talán nem is annyira római). Meglehet, hogy a románokban jelentősen több a szláv vér (annak ellenére, hogy hallani sem akarnak erről a rokonságról). De még egyszer mondom: ne keverjük a biológiát a kultúrával! Ami a nyelvet illeti, az erőteljes szláv (és nem csak szláv) hatás ellenére a román nyelv egyértelműen a latin nyelvek családjába tartozik, és ez elég ahhoz, hogy meghatározza azt a saját identitást, hogy a román az egyetlen latin eredetű nép Európa keleti felében.

Hagyjuk tehát a biológiát! A kérdésfelvetés szigorúan szociokulturális jellegű. Ebből a megközelítésből szemlélve a román nép a történelem során végtelen fogékonyságot mutatott. Szinte nincs olyan eleme az európai civilizációnak, amelyet egyik századról a másikra ne vettek volna át. Kulturális értelemben tehát talán Európa egyik legvegyesebb népe vagyunk. Belekóstoltunk mindenbe, ami az európai kultúrából átvehetőnek bizonyult. Lehet, hogy mi vagyunk a legeurópaibb nép Európában?

A keveredés művészete

Nemcsak a románok által használt szókészlet vegyes, keveredik itt minden. Remek példa erre a gasztronómia. Balkáni rétege könnyen észlelhető a többnyire görög eredetű, de török elnevezésű ételek jelenlétében (lásd szárma/töltött káposzta, muszaka és hasonló). Jelentős közép-európai hatás is érzékelhető azonban, különösen osztrák: tőlük származik a rántott hús, a különféle galuskák, és ne feledkezzünk meg a tortáról, hiszen maga a szó is német eredetű. A francia hatás a gasztronómia területén is erősnek bizonyult, elsősorban a felsőbb rétegek köreiből.

A két világháború közti időszakban Románia európai szinten kiváló cukrászművészettel rendelkezett. Nem hiányzott semmi, a keleti kataifi és baklava mellett (lám, ismét török szavak) meg lehetett találni a legkiválóbb francia cukrászati és pékipari árukat.

Ugyanez a gazdag merítés jellemzi az italok körét is. Vannak nemzetek, amelyek a bort értékelik, és vannak sörivők. A románok mindkettőt egyforma mértékben kedvelik. Az olyan sörözők, mint a híres bukaresti lokál, a *Caru' cu bere* (Sörösszekér) versenyezhetnek a hasonló jellegű bécsi intézményekkel. Ugyancsak az osztrákoktól származik a fröccs, az ásványvízzel vagy szódavízzel kevert bor is. Ez

a kombináció lehet, hogy felháborodott tiltakozást váltana ki egy franciából, de a románság körében kedvelt ital.

A két világháború közti időszakban Romániába látogató idegenek meglepődéssel fedezik fel a román konyha változatosságát. Patrick Leigh Fermornak, aki csodálatos útinaplót írt közép- és délkelet-európai utazásairól, eláll a szava, amikor e mindent átfogó európai szintézissel találkozik. „A román konyha csodálatos – írja –, a rendkívül eredeti helyi jellegű alapra épül mindaz, ami az orosz, lengyel, török, osztrák, magyar és francia konyhában a legjobb.”⁷

Elég egyet sétálni Bukarestben, máris a keveredés egy újabb fajtájával találkozunk: a tökéletes építészeti rendetlenséggel. Természetesen nem a kommunista rendszer által örökül hagyott egyforma tömbháznegyedekről van szó. A kommunizmust megelőző időszak Bukarestjéből azonban, a Ceaușescu által elrendelt bontások ellenére elég sok rész fennmaradt, és ezekben az építészeti változatosság alapszabály. Nincs két egymás melletti épület, amely hasonlítana. A „kis Párizs” csalóka elnevezés. Persze helyenként találhatunk egy-egy párizsias részletet vagy néhány, a 19. század végi francia építészmérnökök monumentális tervei szerint felhúzott épületet. Az összkép azonban egyáltalán nem kelti a „kis Párizs” benyomását. Az igazi Párizs kartéziánus város, rendszer szerint terve-

---

⁷ Patrick Leigh Fermor, *Drum întrerupt: De la Porțile de Fier până la Muntele Athos* (A megszakadt utazás: a Vaskaputól az Athosz-hegyig), Mariana Piroteală román nyelvű fordítása, Humanitas, Bukarest, 2016, 215.

zett, jól azonosítható, a legmagasabb szinten „rendezett” stílusú város. Bukarest pont az ellentéte, az építészeti és urbanisztikai anarchia igazi győzelme. A modern épületek árnyékában kis vidéki, ha nem falusi házakkal, kertekkel teli keskeny utcák húzódnak meg. Egyik a másik hátán, a rendetlenség kiváló román hagyományának szellemében. („Önök csodálatra méltóan rendetlenek” – mondta Berthelot tábornok.)

Térjünk vissza Patrick Leigh Fermor feljegyzéseihez! Az angol fiatalember gyalog érkezik Bukarestbe, átgázolva előbb a külvárosok nem túlságosan felemelő, roskatag házakkal, gödrös utakkal és sártengerrel borított vidékén. Váratlanul megérkezik a város szívébe, a Bukarest legfőbb ütőerének számító Calea Victoriei útra. Hallgassuk csak!

„Aztán meglepődve tapasztaltam, hogy végre a Calea Victoriei-en járok. Meglepődve, izgatottan, zavartan és majdnem tanácstalanul. A járókelők eleganciája, az autók pompája, a fényezett taxik [...], a kirakatok felett a modern és hívogató cégek [...], a reklámok sokszínű összevisz-szasága, a különféle nyelvű újságokkal teli újságosbódék, az alacsony, puha szőnyeggel borított lépcsők, amelyek elképzelhetetlenül pompás szállodák forgó üvegajtóihoz vezetnek, a nagy, fényűző kávézók sokasága, tele csillogó termekkel, forgalmi dugóba keveredett autók dudájának rikoltása, egy Rolls-Royce néhány szmokingos diplomatával [...], az összes fényszóró, az üzletek kirakatai, a kávézók üveglakai, a járdán és az út aszfaltján tükröződő színes fényreklámok forgataga, a pompa és az olümposzi istenek-

hez méltó teljes biztonság érzése letaglózó volt. Elfelejtetem, hogy ilyen dolgok léteznek.”⁸

A Calea Victoriei is Nyugat-imitáció volt. Ha angol idegenvezetőnknek hiszünk, talán még sikerültebb, mint az eredeti.

---

⁸ Uo. 182–83.